

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

Факультет дошкільної і початкової освіти
імені Валентини Волошиної
Кафедра початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: «Педагогічні умови співпраці школи та родини у моральному
вихованні молодших школярів»

Студентки: 2 курсу, МАП групи

Освітньої програми:

Початкова освіта. Дошкільна освіта

Спеціальності 013 Початкова освіта

Галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

Ступеня вищої освіти магістр

Петровької Вікторії Олегівни

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Казьмірчук Наталя Степанівна

Розширена шкала

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Вінниця – 2021 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ І ПРОБЛЕМИ СПІВПРАЦІ ШКОЛИ ТА РОДИНИ У МОРАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	7
1.1. Психолого-педагогічні основи морального виховання молодших школярів.....	7
1.2. Особливості співпраці школи та родини у виховання учнів початкової школи	13
1.3. Стан моральної вихованості молодших школярів (за результатами констатувального експерименту).....	23
РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПЛІДНОЇ СПІВПРАЦІ ШКОЛИ І РОДИНИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	39
2.1. . Педагогічні умови успішної співпраці школи і сім'ї з метою морального виховання молодших школярів.....	39
2.2. Проектна діяльність як засіб співпраці школи, родини та дитини у моральному вихованні молодших школярів.....	47
2.3. Театралізовані дійства, як засіб ефективної співпраці школи і родини у формування моральної культури молодших школярів.....	57
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Педагогіка партнерства, орієнтація на учня, виховання на основі цінностей – це складові концепції Нової української школи спрямовані на побудову довіру між школою, дітьми, батьками та суспільством.

Нова українська школа – це не тільки компетентнісний підхід до навчання, це і формування цінностей, на основі яких виробляються ставлення. «Світ цінностей, – пише А. Здравомислов, – це, перш за все, світ культури в широкому розумінні слова, це сфера духовної діяльності людини, її моральної свідомості, її прихильність – тих оцінок, в яких виявляється міра духовного багатства особистості» [3].

Педагогіка партнерства є однією з основ школи, заснованої на взаємній повазі до особистості, праві вибору і відповідальності за прийняті рішення.

Сьогодні в Україні за результатами досліджень соціологів та психологів рівень духовності та моральної вихованості суспільства в цілому і молодого покоління зокрема на низькому рівні, тому зростає потреба в організації цілеспрямованої систематичної роботи щодо морального виховання підростаючого покоління. У Законі України «Про освіту» метою освіти визначено всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу.

Досліджувана проблема знайшла відображення у ряді наукових праць. Зокрема з таких проблем: морально-етичне виховання молодших школярів (А. Богуш, А. Канищенко, А. Корнійчук, В. Мацулевич, Н. Смовська, К. Щербакова); виховання культури поведінки учнів (В. Білоусова, Н. Богданова, Т. Говорун, Н. Кисельова та ін.); етики взаємин у шкільному колективі (В. Білоусова, О. Матвієнко).

Вчитель Нової школи у своїй діяльності має використовувати принципи свободи творчості та професійного розвитку. А батьки у свою чергу мають бути вмотивовані на навчання своїх дітей. Без мотивації батьків, цей процес буде гальмуватись. Але співпраця між школою та родиною має бути побудована на принципі дитино центризму. Це той принцип, який має поєднати між собою два єдиних суспільних інститутів виховання дитини. Професія вчителя нелегка і з кожним роком все ускладнюється.

Сьогодні доцільно говорити про зміну парадигми: «освіта – навчання» на парадигму «освіта – становлення». Становлення людини, індивідуальності, самотворення, самоформування, самооформлення в особистість.

Оновлення вимог до освітнього процесу, до підготовки людини нового покоління вимагають від вчителів початкової школи такої організації співпраці з батьками, яка забезпечить всебічний розвиток успішної, висококультурної та компетентної особистості. Щоправда аналіз наукових джерел та педагогічного досвіду показує, що в школах і досі переважають традиційні форми взаємодії між батьками і вчителями.

Актуальність зазначеної проблеми та її недостатня вивченість зумовили вибір теми нашого дипломного дослідження *«Педагогічні умови співпраці школи та родини у моральному вихованні молодших школярів»*.

Об'єкт дослідження – процес організації співпраці школи та родини у вихованні молодших школярів.

Предмет дослідження – педагогічні умови співпраці школи та родини у моральному вихованні молодших школярів.

Мета дослідження полягає у виокремленні і теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов співпраці школи та родини у моральному вихованні молодших школярів.

Відповідно до об'єкта, предмета і мети дослідження визначено **завдання:**

1. Проаналізувати психолого-педагогічну та методичну літературу з проблеми дослідження.

2. Дослідити реальний стан моральної вихованості молодших школярів та особливостей співпраці між школою та родиною у сучасній педагогічній практиці.
3. Виокремити і теоретично обґрунтувати педагогічні умови успішної співпраці школи та родини у моральному вихованні молодших школярів.

Методи дослідження:

- *теоретичні* – аналіз наукових джерел із досліджуваної проблеми, класифікація та систематизація теоретичних і дослідницьких даних;
- *емпіричні* – психолого-педагогічне спостереження, бесіда, анкетування, констатувальний етап педагогічного експерименту;
- *методи математичної обробки даних.*

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі комунального закладу «Загальноосвітня школа І-ІІІ №27 Вінницької міської ради». У ході дослідження взяли участь 35 учнів другого класу, 20 батьків і 6 вчителів. Дослідження проводилось з учнями та батьками 2-А класу.

Апробація результатів дослідження відбувалися шляхом виступу на:

- 1) звітній науково-практичній конференції викладачів та студентів факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної (ВДПУ імені М. Коцюбинського, 23 квітня 2021);
- 2) звітній науково-практичній конференції студентів та аспірантів НПУ імені М. П. Драгоманова «Актуальні проблеми освіти XXI століття» (НПУ імені М.П. Драгоманова, 14 травня 2021)
- 3) V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (ВДПУ імені М.Коцюбинського, листопад 2021).

Наукові публікації з теми дослідження:

1. Петровська Вікторія. Педагогічний досвід ефективної співпраці між батьками вихованців та педагогічним працівниками закладу дошкільної освіти // Актуальні проблеми освіти XXI століття : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, НПУ імені М. П. Драгоманова, 14 травня 2021 року) за ред. Т.О. Олефрієнко, О. В. Матвієнко, О. Л. Шевнюк, Г. Г. Цветкова, О. Я. Митник, С. В. Страшко, І.О. Лапченко, О.Г. Коханко: Національний педагогічний університет імені Михайла Петровича Драгоманова – Київ, 2021. С.

2. Петровська Вікторія. Тренінг як інтерактивна форма компетентнісного навчання батьків дітей з особливими освітніми потребами // Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-19 листопада 2021 р.) / редкол.: О. П. Демченко, В. І. Імбер, Н. С. Казьмірчук, Н. О. Комарівська, Л. В. Любчак, Н. А. Олійник, А. В. Хіля ; за заг. ред. О.П.Демченко. – Вінниця, 2021. – Вип. 5. – С. 171

Структура дипломної роботи складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Проведене теоретичне і експериментальне дослідження, присвячене проблемі співпраці школи та родини у моральному вихованні молодших школярів, дозволило розв'язати поставлені завдання і сформулювати основні результати дослідження.

1. Аналіз наукової та методичної літератури з проблеми дослідження показав, що питання співпраці між школою та родиною задіяв всебічного розвитку підростаючого покоління є надзвичайно важливим. На сьогодні сім'я відіграє визначальну роль не лише у формуванні особистості дитини, а й суспільства в цілому. Сім'я разом зі школою створює той найважливіший комплекс факторів і умов виховного середовища, який визначає ефективність всього освітнього процесу. У Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)» підкреслюється: «В основу національного виховання мають бути покладені принципи єдності сім'ї і школи, наступності і єдності поколінь. Школа має продовжувати родинно-сімейне виховання, працювати в тісному контакті з батьками, налагоджувати взаємозв'язок між школою і родиною, бо це – основа, передумова підвищення активності навчання та виховання».

Крім того в концепції Нової української школи вказано, що нова школа працюватиме на засадах педагогіки партнерства, в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими одnodумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Проблема взаємовідносин сім'ї та школи виникла відносно недавно в педагогіці. До XX ст. в зарубіжній та вітчизняній педагогіці існував чіткий поділ виховання сімейного і виховання в навчальному закладі. Діти здобувають освіту, виховуються і навчаються не лише в школі. Їх розвиток продовжується і поза стінами школи і насамперед – у сім'ї. Сім'я – один із головних виховних інститутів, значення якого у формуванні особистості

дитини важко переоцінити. Лише в сім'ї, під керівництвом та з допомогою батьків дитина пізнає навколишній світ у всіх його складностях і багатогранних проявах, тут проходить її громадське становлення, формується світогляд та естетичні смаки.

2. На всіх етапах розвитку суспільства мораль, як і право, політика, традиції, звичаї, є важливим регулятором людської поведінки і людських відносин, а моральність – одним із критеріїв оцінки чеснот людини. Формуючи моральні уявлення у дитини в старшому дошкільному віці, ми забезпечуємо становлення в майбутньому такої особистості, яка поєднуватиме в собі духовне багатство, істинні моральні якості і моральну чистоту. Тож основною метою виховання, заснованої на пріоритеті загальнолюдських цінностей, має стати формування відчуженої, думаючої, люблячої і активної людини, готової до творчої діяльності в будь-якій області. На нашу думку *Моральне виховання* – це виховний вплив освітніх інститутів, сім'ї, громадськості, що має на меті формування стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок поведінки на основі засвоєння ідеалів, норм і принципів моралі та практичної діяльності.

Як зазначають дослідники, моральне виховання сьогодні має певні труднощі, що зумовлено наявністю розбіжностей між вимогами та очікуваннями освітніх інституцій і сім'ї. Окрім того, інформаційний простір суспільства перевантажений зразками антикультурної та асоціальної поведінки, що залишає свій слід у свідомості та проявляється у поведінці дитини. Крім того, виховання має такі особливості, як відсутність швидкого зворотнього зв'язку (результатів виховної роботи відразу не побачиш) та багатовекторність.

3. Одним із завдань дипломного дослідження було вивчення реального стану моральної вихованості молодших школярів.

З цією метою нами було проведено констатувальне дослідження, у процесі якого передбачалося розв'язання таких завдань:

- 1) виокремити критерії та показники сформованості моральних уявлень в дітей молодшого шкільного віку;
- 2) на основі виконання комплексних діагностичних завдань виявити рівні сформованості моральних уявлень у дітей молодшого шкільного віку;
- 3) діагностувати рівень педагогічної культури батьків;
- 4) вивчити реальний стан співпраці педагогів і батьків молодших школярів.

У ході дослідження нами було виокремлено такі критерії та показники моральної вихованості молодших школярів:

- глибина осмислення, знання норм і правил моралі - моральна обізнаність; адекватність соціально-прийнятих моральних норм.
- мотиваційно-ціннісне забезпечення моральної свідомості - характер моральних цінностей; глибина усвідомлення моральних якостей особистості; розвиток моральних почуттів.
- творча самореалізація в моральному вчинку - прийняття соціальних правил і норм, знаходити правильні орієнтири для побудови своєї соціальної поведінки; поводження з партнерами по спілкуванню.

На основі визначених критеріїв було виокремлено високий, середній та низький рівні моральної вихованості молодших школярів.

Узагальнивши результати можемо стверджувати, що серед молодших школярів переважає низький – це 32% та середній рівень моральної вихованості – 45% і лише 23% молодших школярів не лише знають та розуміють моральні норми, а ще й проявляють у свої поведінці.

Другим напрямком констатувального експерименту було вивчення рівня педагогічної культури батьків. З цією метою ми використовували такі методи дослідження як: анкетування, бесіда, спостереження.

Під педагогічною культурою батьків ми розуміємо їх достатню підготовленість до виховання дітей молодшого шкільного віку в умовах сім'ї, вміння застосовувати якості педагога у процесі сімейної життєдіяльності. Педагогічна підготовленість батьків характеризується

певною сумою (основним мінімумом) знань з психології, педагогіки, фізіології, гігієни, вміннями та навичками, набутими в процесі виховання дітей та догляду за ними.

Результати опитування батьків засвідчили, що займатися вихованням сучасним батькам заважають такі фактори як брак часу (48,3%), брак психолого-педагогічних знань (48,3%), старші члени родини, які взяли на себе таку відповідальність (3,4%) тощо. Дорослі намагаються задовольнити в першу чергу первинні потреби - заробити кошти на утримання дітей, адже це на сьогодні є чи не найактуальнішою проблемою для більшості батьків.

Найефективнішими формами спільної роботи сім'ї та школи у вихованні дітей дорослі вважають: батьківські збори (38,3%), індивідуальні бесіди з батьками (32,7%), свята (10%), інші (9%) тощо. Лише 14% батьків зацікавлені у спільній роботі з педагогічними працівниками школи з метою виховання своїх дітей. З метою підвищення педагогічної культури, батьки пропонують такі відповіді: „читаємо відповідну літературу (18,4%)”, „спілкуємось із вчителями та психологом (21,7%)”, „старших виховала, то й цю зможу (16%)”, „життя покаже як потрібно виховувати (59,9%)” тощо. У процесі виховання дитини, дорослі стикаються із такими труднощами як: брак терпіння, неслухняність дітей, психічна нерівноваженість дитини тощо.

Отже, лише 13,5% батьків мають високий рівень педагогічної культури, 32,5% - середній рівень і 54% - низький рівень. Отже більше половини батьків потребують підвищення рівня власної культури, оскільки є взірцем для формування культури і моральною в тому числі власних дітей.

4. Проаналізувавши науково-методичну літературу з проблеми дослідження та результати констатувального експерименту, ми виокремили педагогічні умови співпраці школи та родини у моральному вихованні молодших школярів, зокрема:

1) використання вчителем початкових класів інноваційних форм співпраці з батьками та учнями, що передбачає відмову від монологу в процесі спілкування, залучення дітей до спільних обговорень та вирішень загальних

проблем, зміни пасивної моделі поведінки батьків на активну позицію рівноправного учасника навчально-виховного процесу власної дитини.

2) організація заходів партнерського спілкування за участю батьків та педагогів в позакласній діяльності та поза стінами початкової школи.

3) впровадження спільної проєктної діяльності дітей, батьків і педагогів з метою формування моральності підростаючого покоління, саморозвитку всіх учасників та зміцнення дружніх і родинних стосунків.

4) залучення до партнерської взаємодії старших членів родини, а саме бабусь і дідусів, які мають величезний досвід у вихованні підростаючого покоління, безмежно люблять онуків, мають більше часу, ніж батьки, а також хочуть бути потрібними оточуючим.

У ході виконання дипломного дослідження, врахувавши результати констатувального експерименту нами було проведено формувальний експеримент. Основна мета формувального експерименту полягала в організації довготривалого проєкту «Пазли добра».

Метою проєкту є відродження в Україні благодійної діяльності як норми суспільного життя; можливість наблизити життєдіяльність дитини в школі до дорослого життя; сприяння вихованню в учнів потреби і навичок добродійності як практичного втілення національних та загальнолюдських цінностей, виховання відповідальності за свої вчинки; вміння співпрацювати у команді «діти-батьки-вчителі». Крім того маємо глибоке переконання в тому, що для налагоджування успішної співпраці між батьками, вчителями і учнями з метою морального виховання молодших школярів ефективним є спільна організація та проведення театралізованих дійств.

Отже, проведене нами дослідження не вичерпує всіх проблем даної теми. Детального дослідження потребує розширення різноманітних форм, методів та прийомів співпраці школи і родини з метою підвищення моральності підростаючого покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акоюн Л. Налагоджуємо співпрацю з батьками / Л. Акоюн, Л. Погорелова // Палітра педагога. – 2013. – № 1. – С. 10-15.
2. Батьківські збори / Т. В. Виноградова. – Х.: Вид. група «Основа», 2006. – с. 237.
3. Бесіда з батьками молодших школярів / автор- упряд. О.Є. Гордійчук. – К.: Шкільний світ, 2010. – 107 с.
- Бех І. Почуття цінності іншої людини як моральний пріоритет особистості / І. Бех // Початкова школа. – 2001. – №12. – С. 15-17.
5. Бех І. Виховання особистості: У двох книгах. Книга друга. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади / І. Д Бех – К. : Либідь, 2003. – 340 с.
6. Бондар Л. Виховання моральних цінностей у школярів / Л. Бондар // Початкова школа. – 2000. – №12. – С. 5-7.
7. Бугаєць Н.А. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вчителів до роботи з сім'єю учня : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2002.
8. Виноградова Т. Взаємодія батьків та педагогів - необхідна умова для виховання нового покоління // Завуч. - 2007. - №8. - С. 4-6.
9. Воликова Т.В. Учитель і сім'я / Т. В. Воликова. – М.: Просвещение, 2000
10. Володарська М. О. Батьківські збори 1-4 класи. / М. О. Володарська. – К.: Ранок, 2008. – 176 с.
11. Голюк О. Використання потенціалу соціальних Інтернет-мереж у взаємодії педагогів з родинами вихованців у контексті освітніх інновацій / О. Голюк // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв, 9-11 квітня 2014 р., м. Вінниця / за ред. Г. С. Тарасенко ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки,

психології і мистецтв. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – Вип. 3. – С. 47-50.

12. Гурман А.В. Підготовка майбутніх вчителів до педагогічної взаємодії з батьками як педагогічна проблема. Нові технології навчання: науково-метод. збірник. Київ-Вінниця, 2011. С. 55–59

13. Гонтаровська Н. Інноваційне середовище як фактор розвитку особистості / Н. Гонтаровська // Директор школи. – 2008. – С. 3-9

14. Демченко Олена. Реалізація ідей В. О. Сухомлинського в практиці роботи сучасної початкової школи / Олена Демченко // Збірник матеріалів регіональних педагогічних читань. – Випуск 8. – Вінниця, 2012. – С. 158-160

15. Деркаляк В.М. Шкільний «трикутник» - вчителі, учні, батьки : готуємося до батьківських зборів / В.М.Деркаляк // Позакласний час. – 2008. – №10. – С.91-92

16. Державний стандарт початкової загальної освіти: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 р. № 462. \\ Початкова освіта. Шкільний світ: Перша українська газета для українського вчителя. – 2011. – №18. – С. 5–39

17. Державний стандарт початкової загальної освіти: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. №87

18. Дерев'янкіна Н.В. Сучасна школа і проблеми освоєння життєвих і соціальних ролей // Виховна робота в школі. - 2007. - №4 - С. 5-8.

19. Дудчак Г.С. Виховання особистості через створення оптимального середовища // Початкова школа. - 2006. - №6 - С. 42-46.

20. Десятник К.В. Взаємодія сім'ї і школи у вихованні духовності молодших школярів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.07 – теорія і методика виховання / Катерина Володимирівна Десятник. – Луцьк, 2012. – 22 с

21. Докукіна О. Виховання емпатії у дітей. – [Електронний ресурс] / О. Докукіна. – Режим доступу : <http://osvita.ua>

22. Запальська Ю. Назустріч дітям : авторська програма роботи з батьками : методична розробка / Ю.Запальська // Позакласний час. – 2013. – № 7-8. – С.95-96
23. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
24. Кіт Г.Г. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до співпраці з батьками \ Нова українська школа в умовах викликів сучасності: зб. тез доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 квітня 2019 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2019. – 195 с.
25. Колесник А.Г., Архіпова О. А. Моральне виховання дошкільників: сучасний аспект. - // Збірник студентських наукових статей. Педагогічний альманах. - Одеса, 2009. - 192 с.
26. Концепція «Нова українська школа». Рішення колегії МОН України від 27.10.2016 р.
27. Концепція сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина». – К., 2012. – (Схвалено Вченою радою Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (протокол № 9 від 14 листопада 2012 року).
28. Корнієнко С. Родинне дозвілля у початкових класах: Навчально-методичний посібник / С. Корнієнко, С. Корнієнко. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2000. – 160 с.
29. Кудрявцева В. Робота вчителя початкових класів із батьками // Початкова освіта. - 2008. - №21. - С. 7-10.
30. Кравченко Т.В. Учитель і сім'я: технологія співробітництва / Тамара Володимирівна Кравченко // Педагогіка і психологія. – 2001. – № 2. – С. 57 – 64
31. Лазарук А. Батьківська педагогіка Василя Сухомлинського: аксіологічний ракурс проблеми / А. Лазарук // Початкова школа. – 2004. – №5. – С. 31-33.

32. Любчак Л. Родинна педагогіка: Курс лекцій: Посібник. – 2-е вид., доп. / Л.В.Любчак. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю, 2012. – 150 с.
33. Любчак Л.В. Педагогічні умови підготовки майбутніх педагогів до роботи з батьками молодших школярів у контексті ідей «Нової української школи» / Л. В. Любчак //Нова українська школа в умовах викликів сучасності: зб. тез доповідей І Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 квітня 2019 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2019. – 213 с.
34. Марушкевич А. А. Родинна педагогіка / А. А. Марушкевич , В. Г. Постовий, Т. Ф. Алексеєнко. – Київ: Видав. ПАРАПЛАН,2002. – 216 С.
35. Матвієнко О. В. Виховання молодших школярів – теорія і технологія. /О. В. Матвієнко. – К.: «Стилос», 2006. – 543 с.
36. Моральні цінності підростаючого покоління. – Зб. : Цінності освіти і виховання. -К., 1997.
37. Мельник І.М. Це не так просто – дружба з батьками: робота з батьками : відкритий захід / І.М. Мельник // Позакласний час. – 2008. – № 2. – С. 79-80.
38. Михайлюк В.Б. «Швидка допомога» батькам: матеріали до бесід з батьками / В.Б. Михайлюк // Позакласний час. – 2009. - № 19-20. – С. 133-140.
39. Навіщо батькам ходити до школи / Упоряд. М. Голубенко. – К.: Вид. дім «Шкіл. світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006. – 128 с.
40. Павленчик В. Любов педагога до дітей як важлива умова духовно-морального виховання / В. Павленчик // Початкова школа. – 2004. – №6. – С. 44-46.
41. Партнерська взаємодія вчителів і батьків у контексті Нової української школи: Метод. посіб. / за ред. Л. М. Загрійчук, Г. Д. Стрільчик – Івано-Франківськ, 2019. – 279 с.
42. Петровська Вікторія. Педагогічний досвід ефективної співпраці між батьками вихованців та педагогічними працівниками закладу дошкільної освіти // Актуальні проблеми освіти ХХІ століття: збірник матеріалів міжнародній науково-практичній інтернет-конференції (м. Київ, Національний

- педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, 14 травня 2021р.) / редкол.: Орефіленко Т. О., Матвієнко О. В, Шевнюк О. Л, Цветкова Г. Г., Митник О. Я., Страшко С. В., Лапчинко І. О., Коханко О. Г. – Київ, 2021. – С. 60
43. Петровська Вікторія. Тренінг як інтерактивна форма компетентнісного навчання батьків дітей з особливими освітніми потребами //Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-19 листопада 2021 р.) / редкол.: О. П. Демченко, В. І. Імбер, Н. С. Казьмірчук, Н. О. Комарівська, Л. В. Любчак, Н. А. Олійник, А. В. Хіля ; за заг. ред. О.П.Демченко. – Вінниця, 2021. – Вип. 5. – С.
44. Платиця О.В. Взаємозв'язок школи, родини, громадськості у вихованні дітей // Виховна робота в школі. – 2007. – № 8 (33) серпень. – С.36-39
45. Робота з батьками молодших школярів / Упоряд. Т.Бишова. – К.:Шк. світ, 2008. – 127 с.
46. Свирская Л. Работа с семьёй: необязательные инструкции: Методическое пособие для работников дошкольных образовательных учреждений / Л. Свирская. – М.: Линка-Пресс, 2007. – 176 с.
47. Сучасні форми роботи з батьками молодших школярів / упоряд. І. Васильченко. – К.: Редакція газет з дошкільної та початкової освіти, 2013. – 120 с.
48. Тарарака Т. Батьки і діти разом // Директор школи. - 2006. - №1. - С. 17-19
49. Федорова М. А. Культура поведінки дітей 6 – 7 років життя. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. і. Франка, 2005.
50. Хоменко З. Розвиток духовний цінностей молодших школярів на засадах гуманістичної психології / З. Хоменко // Початкова школа. – 2002. – №1. – С. 15-17.
51. Цуркан Л. Форми роботи з батьками / Людвіга Цуркан // Директор школи. – 2010. - №5. – С.56-59.

52. Чуб Н.В. Спілкування з батьками по телефону. Як правильно телефонувати батькам і відповідати на їхні дзвінки : практична психологія / Н.В. Чуб // Шкільному психологу. Усе для роботи. – 2014. - № 5 (65), травень. – С. 34-36.
53. Школа та батьки. Навчаємо співпраці / упоряд. М.К.Голубенко. – К.: Шк.світ, 2009. – 128 с.
54. Шульга А. В. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до роботи з батьками молодших школярів з неповних сімей : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти» / Шульга Альона Валеріївна ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України ; [Чернівецький нац. ун-т ім. Юрія Федьковича]. – Захищена 30.06.2017. – Київ, 2017. – 20 с. : рис. – Бібліогр.: с. 15-18.
55. Ярощук Л. П. Методика виховної роботи. / Л. П. Ярощук. – К.: Слово, 2012. – 312 с.